

A woman in a historical blue and gold patterned dress with puffed sleeves and a striped bodice. She is looking down and holding a single rose in her hand. The background is a dark, textured wall.

Valdovės ižadas

Romanas apie Kastilijos
karalienę Izabeleę

C. W. GORTNER

Alma littera

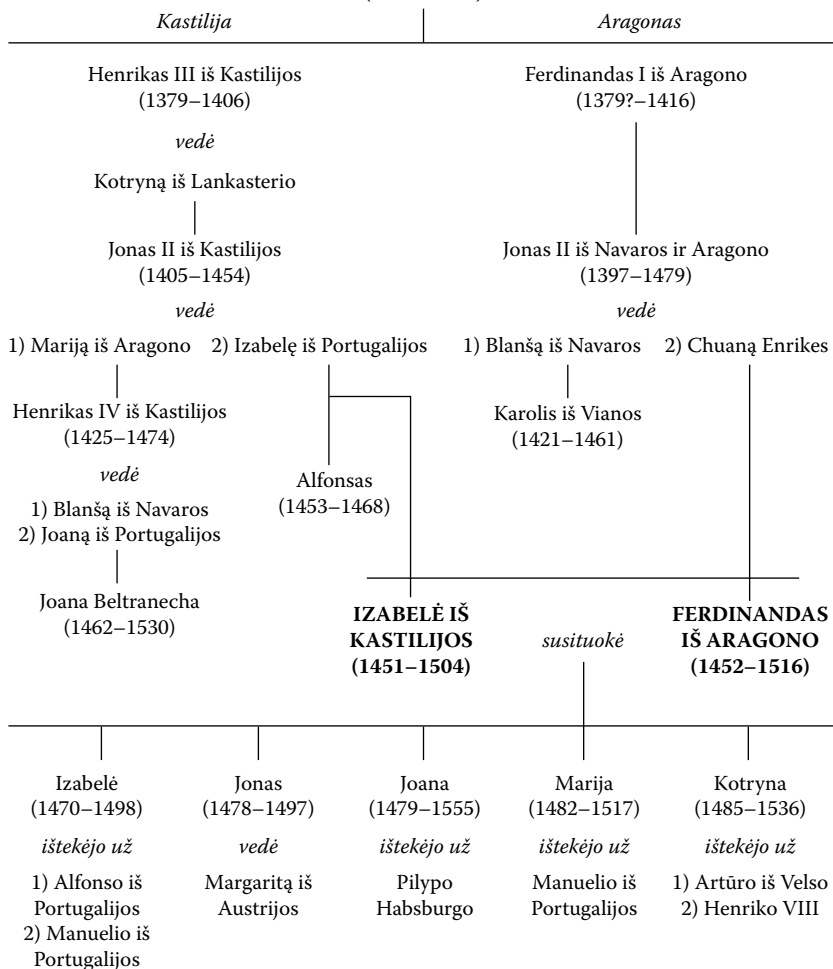
*Aš atėjau į šią šalį ir nieku gyvu neketinu jos palikti –
nebėgsiu ir nesikratysiu savo darbo;
tikrai nesuteiksiu šitokios malonės savo priešams
nei tokio skausmo savo valdiniam.*

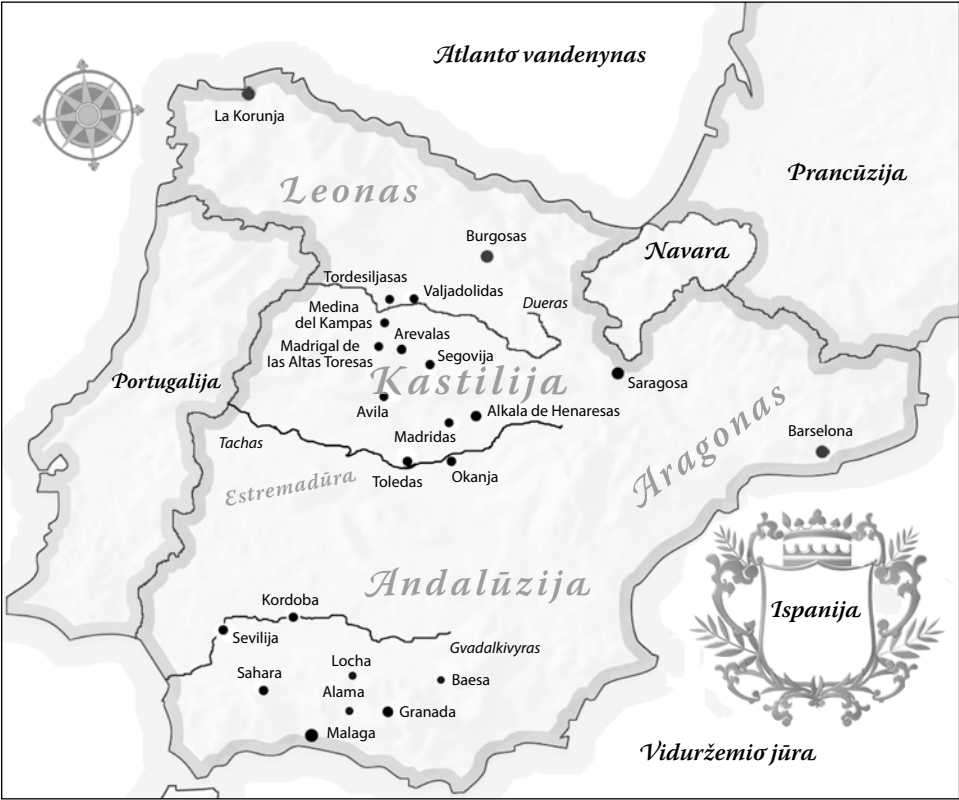
KASTILIJOS KARALIENĖ IZABELĖ I

Trastamarų dinastija

Henrikas II iš Kastilijos
(1333–1379)

Jonas I iš Kastilijos
(1358–1390)

PROLOGAS

1454

NIEKAS NEBŪTŲ PATIKĖJĘS, KAD MANĖS LAUKIA DIDI ATEITIS. Gimiau nedideliame Kastilijos miestelyje, kuris vadinosi Madrigal de las Altas Toresas. Buvau pirmas vaikas iš antrosios savo tėvo, Jono II, santuokos – su Izabele iš Portugalijos, kurios garbei ir buvau pakrikštyta. Buvau infantė, sveika ir neįtikėtinai tyli mergytė, kurios gimimą lydėjo varpų skambesys ir šiokie tokie sveikinimai, bet tikrai ne fanfaros. Mano tėvas jau turėjo įpėdinį iš pirmosios santuokos – mano įbrolių Henriką; o kai po poros metų mama pagimdė dar ir jaunesnįjį broliuką Alfonsą, Trastamarų dinastijos ateitis buvo užtikrinta ir visi nusprendė, kad mano lemtis – vienuolynas ir verpstė, o geriausiu atveju – kokios nors Kastilijai naudingos vedybos.

Tačiau, kaip neretai pasitaiko, Dievo sumanymas buvo ne toks.

Aš vis dar pamenu tą valandą, kai viskas pasikeitė.

Man dar nebuvo sukakę nė ketverių. Mano tėvas jau keletą savaičių sirgo ir siaubingai karščiavo; gulėjo užsidaręs savo apartamentuose Valjadolido pilyje. Aš menkai jį tepažinojau – tą keturiasdešimt devynerių metų karalių, kuri valdiniai, šaipydami iš jo val-

dymo stiliaus, praminė *El Inútil* – Nevykėliu. Šiandieną pamenu tik aukštą, liesą vyriškį liūdnomis akimis ir drungna šypsena, kuris kartą pasikvietė mane į savo kambarius ir padovanojo brangakmeniais nusagstytas ir maurišku stiliumi emaliu padabintas šukas. Visą tą laiką, kol ten buvau, už tėvo sosto stovėjo kažkoks žemaūgis, kresnas didikas, globėjiškai ant atkaltės pasidėjęs stambiają leteną trumpais bukais pirštais ir įbedęs į mane skvarbų žvilgsnį.

Po kelių mėnesių nuo to apsilankymo nugirdau savo motinos damas šnabždantis, kad tam kresnam didikui nukirto galvą, o jo mirtis nugramzdino mano tėvą į begalinį sielvartą.

– Čia tos Portugalijos vilkės darbas, – kalbėjo moterys. – Tai ji pasistengė nugalaboti konetablį Luną – karaliaus favoritą! – Stai ga viena iš jų sušnypštė: – Ššš! Mergaitė klausosi! – Pamačiusios mane, visai čia pat tūnančią nišoje, išpūtusią akis ir įtempusią ausis, jos visos akimirksniu sustingo nelyginant figūros gobelene.

Praėjus vos kelioms dienoms po to nugirsto pokalbio, mane skubiai pažadino, susuko į apsiaustą ir pilies koridoriais paknopstomis nutempė į karaliaus apartamentus. Šįsyk atsidūriau prišutusiam kambariulyje, kur karščiu tvoskė gorės su žarijomis, o klūpančių vienuolių dusliai giedamos psalmės maišėsi su menėje besitvenkiančiais smilkalų dūmais. Palubėje ant paaukuotų grandinių kabojo varinės lempos, ir sodri šilta jų šviesa raibuliavo niūriuose puošniai apsitaisiusių didikų veiduose.

Priešais save išvydau didžiulę lovą. Jos užuolaidos buvo atitrauktos.

Aš stabtelėjau ant slenkščio, nejučiomis žvalgydamasi ano kresnojo didiko, nors ir žinojau, kad jo nebėra. Paskui pastebėjau nišoje tupintį mylimiausią tėvo sakalą, prirakintą prie sidabrinės laktos. Didžiuliai jo vyzdžiai, liepsnų šviesoje pasidarę matiniai, buvo įbesti į mane.

Aš nuščiuvau, pajutusi ore tvyrant kažką baisaus, ko visai nenorėjau matyti.

– Eik, vaikeli, – paragino mane auklė donja Klara. – Jo didenybė, tavo tėvas, tave šaukė.

Bet aš nesijudinau, tik mėšlungiškai įsitvėriau jos sijono ir veidu įsikniaubiau į dukslis jo klostes. Tada išgirdau artinantis kažkieno sunkius žingsnius; žemas balsas paklausė:

– Ar čia – mažoji mūsų infantė Izabelė? Nagi, vaikeli, leisk man į tave pažiūrėti!

Kažkuo tas balsas mane pakerėjo, ir aš pakėliau galvą.

Prie manęs lenkėsi galingo stoto vyras – aukštas ir plačia krūtine; jis vilkėjo tamsų didiko drabužį. Apvalainą jo veidą puošė smaili barzdelė, o šviesiai rudos akys tarytum verte vėrė mane. Jis nebuvo gražus; panėšėjo į išlepusį rūmų katiną, tačiau kažkas rausvų jo lūpų linkyje mane tarsį užbūrė – atrodė, kad jis šypsosi tik man vienai. Tokia atida ir dėmesys leido pasijusti taip, lyg tik mane vienintelę visame pasaulyje jis šiuo metu norėtų matyti.

Jis ištiesė man ranką – neįtikėtinai dailią ir smulkią tokio stoto vyrui.

– Aš esu Toledo arkivyskupas Kariljas, – pasakė. – Eime su manim, jūsų šviesybe. Nėra ko bijoti.

Aš nedrąsiai paėmiau jo ranką; ji pasirodė besanti šilta ir tvirta. Pajutusi, kaip jo pirštai apkabino mano rankutę, įsidrąsinau ir leidausi jo vedama pro visus tuos vienuolius ir tamsiais rūbais vilkinčius dvariškius, kurių bevardės akys, regis, žybčiojo tokiu pat atsainiu smalsumu, kokį mačiau sakalo žvilgsnyje.

Arkivyskupas užkėlė mane ant žemos kėdutės prie lovos; atsidūriau visai šalia tėvo. Girdėjau jam iš krūtinės besiveržiantį gargždų alsavimą; jo kaulus aptempusi oda jau buvo įgavusi keistą vaškinį atspalvį. Karaliaus akys buvo užmerktos, o rankos plonais pirštais sudėtos ant krūtinės – lyg statulos, dabinančios vieną iš tų begalinės daugybės mūsų katedrose esančių puošnių antkapių.

Aš, matyt, suinkščiau iš baimės, nes Kariljas padrąsinamai šnibžtelėjo man į ausį:

– Pabučiuok jį, Izabele. Atsisveikink su tėvu, kad jis galėtų ramiai palikti šią ašarų pakalnę.

Nors to man užvis labiausiai nesinorėjo daryti, bet sulaikiau kvėpavimą, pasilenkiau ir skubiai pakštelėjau tėvui į skruostą. Pajutau,

koku nesveiku karščiu tvoskia jo oda. Atšlijau, o mano akys nejučiom įsmigo anapus lovos.

Ten pamačiau kažką stovint. Akimirką nutirpau iš siaubo pagalvojusi, kad tai – mirusio konetablio šmėkla, kuri, kaip tikino mano damos, ligi šiol slankioja pilies koridoriais, trokšdama keršto. Bet mirksinti lempų šviesa netrukus nušvietė to žmogaus veidą, ir atpažinau vyresnįjį savo įbrolių – princą Henriką. Jį išvydusi net krūptelėjau; paprastai jis vengdavo dvaro ir mieliau gyvendavo savo mylimuose Segovijos rūmuose: sklido kalbos, kad ten jis laikė netikėlių sargybinių būrį ir pulką visokių egzotiškų žvėrių, kuriuos pats šerdavo iš rankos. Tačiau dabar jis rymojo čia – prie mūsų tėvo mirties patalo; buvo apsigaubęs juodu apsiaustu, o galvą dabinantis ryškiai raudonas turbanas dengė neklusnių šviesių plaukų kupetą ir išryškino keistai suplotą jo nosį ir mažiukes, arti viena kitos įsodintas akis – visa tai darė jį panašų į apipešiotą liūtą.

Jis pažvelgė į mane ir supratingai šyptelėjo; nuo tos šypsenos man per nugarą perbėgo šiurpas.

Arkivyskupas vėl paėmė mane į glėbį ir nė nestabtelėjęs išdrožė lauk iš menės, tarsi mudviem daugiau nebebūtų čia ką veikti. Žiūrėdama jam per petį mačiau, kaip dvariškiai ir didikai vėl glaudžiu ratu susispietė aplink lovą; vienuolių giesmės suskambo garsiau. Pastebėjau, kad Henrikas smalsiai, sakytum – nekantriai, pasilenkė prie mirštančiojo.

Tą akimirką mūsų tėvas Jonas II išleido paskutinį atodūsį.

Atgal į mano kambarį nebegrižome. Prisispaudusi prie galingos arkivyskupo krūtinės, aš lyg per miglą mačiau, kaip jis ryžtingai pamojė mano auklei, mindžikuojančiai prie karaliaus durų, ir įvijais bokšto laiptais nuvedė mus žemyn. Juodame danguje blausiai švytintis mėnulis vos įstengė perplėšti tirštą debesų ir rūko skraistę.

Kai išlindome iš jaukaus pilies šešėlio, arkivyskupas sužiuro į užpakalinius vartus, lyg juodas keturkampis šmėkšančius galinėje sienoje.

– Kurgi jie? – nekantriai paklausė jis.

– Aš... nežinau, – išlemeno donja Klara. – Nusiunčiau žinių kaip liepėt, kad jos šviesybė mūsų čia lauktų. Tikiuosi, kad nieko nenutiko...

Jis kilstelėjo ranką.

– Regis, matau juos, – ir žengė pirmyn. Pajutau, kaip jis įsitempė, išgirdęs kiemo grindiniu atkalkšint moteriškus batelius. Išvydęs keletą besiantinančių figūrų, kurių priekyje žengė mano motina, jis staigiai ir su palengvėjimu iškvėpė. Motina atrodė išblyškusi, nuslydęs gobtuvas plaikstėsi ant smulkių jos pečių, o šlapi nuo prakaito kaštoniniai plaukai buvo išsipešę iš po kepuraitės. Jai už nugaros, išplėtusios akis, spietėsi kelios portugalės damos ir donas Gonsalas Čakonas – mano vienerių metų broliuko auklėtojas, galingomis rankomis laikydamas savo auklėtinį. Man pasirodė keista, ko visi čia susirinkome – vidurnaktį, kieme? Juk mano broliukas dar visai mažas, o lauke šalta.

– Ar jis... – uždususi žiojosi klausti mano motina.

Kariljas linktelėjo. Motinai iš lūpų išstrūko rauda, o nuostabios mėlynai žalios jos akys įsmigo į mane, įsitaisiusią arkivyskupo glėbyje.

– Izabele, dukrele, – suvaitojo ji, tiesdama į mane rankas.

Kariljas pastatė mane ant žemės. Kažkodėl man visai nesinorėjo nuo jo atsiskirti. Bet žengtelėjau pirmyn, lyg koks peraugęs vikšras painiodamasi per didelio apsiausto kokone, ir tūptelėjau, kaip buvau išmokyta daryti kaskart, artindamasi prie gražiosios savo motinos, ir kaip klusniai darydavau visuomet dvariškių akivaizdoje tais retais atvejais, kai mane pas ją nuvedavo. Ji nubloškė man nuo galvos gobtuvą ir įsmeigė į mane savo plačiai įsodintas mėlynai žalias akis. Visi tvirtino, kad mano akys tokios pat kaip motinos, tik kiek tamsesnės.

– Mano vaikeli, – sušnibždėjo motina, ir virpančiame jos balse aš aiškiai išgirdau neslepiamą neviltį. – Brangiausioji mano dukrele, nuo šiol mudvi beturime tik viena kitą...

– Jūsų šviesybe, stenkitės galvoti apie tai, kas svarbiausia, – sududeno Kariljas. – Jūsų vaikams nieko neturi nutikti. Jūsų sutuoktiniui, valdovui, mirus, jiems gresia...

– Aš žinau, kas gresia mano vaikams, – nukirto jo kalbą motina. – Verčiau pasakykit, kiek dar turime laiko, Kariljau? O gal tučtuojau privalome mesti viską, ką turime ir žinome, ir paknopstom lėkti slėptis į kokį nors nežinia kur esantį užkampį?

– Jums liko daugiausia kelios valandos, – ramiai atsakė arkivyskupas. – Varpai dar neskambino, nes paskelbti tokią žinią kiek užtrunka. – Jis patylėjo. – Bet netrukus tai bus padaryta, vėliausiai – ryte. Jūs turite manimi pasitikėti. Duodu žodį pasirūpinti, kad nei jums, nei infantams nieko nenutiktų.

Motina atsigręžė į jį ir užspaudė ranka sau burną, lyg slopindama juoką.

– Ir kaip jūs tai padarysite? Henrikas Trastamara netrukus taps karalium. Jei per visus tuos metus akys man nemelavo, tai jis leis savo favoritų vyniojamas apie pirštą lygiai kaip jo tėvas. Kokį gi tad prieglobstį šitoje šalyje jūs galite mums pasiūlyti – nebent pasislėpti kokiam nors vienuolyne, saugomiems keleto savų sargybinių? O taip, kodėl gi ne? Vienuolynas – pati tinkamiausia vieta nekenčiamai svetimšalei našlei ir jos išperoms!

– Vaikai neturėtų augti vienuolyne, – atrėmė Kariljas. – Ir tokio jauno amžiaus jų negalima atskirti nuo motinos. Pagal įstatymą jūsų sūnus Alfonsas nuo šiol yra Henriko įpėdinis – kol pastarojo žmona nepagimdys jam sūnaus. Patikėkit, taryba neleis pažeisti infanto teisių. Tiesą sakant, jie jau davė leidimą jums auginti princą ir jo seserį Arevalo pilyje Aviloje – ji atiteks jums kaip našlės dalis.

Stojo tylą. Stypsojau nė nekrustelėdama ir žiūrėjau, kaip keistai lyg negyvėlės sustingo motinos veidas.

– Arevalo?.. – pakartojo ji lyg neišgirdusi.

– Jo didenybės testamente numatyta dosniai aprūpinti infantus, o sulaukusiems trylikos jiems paskirta po miestą, – toliau aiškino Kariljas. – Patikėkite, jums nieko netrūks.

Motina prisimerkė.

– Jonas beveik nė nematė mūsų vaikų! Jam jie visai nerūpėjo. Jam išvis niekas nerūpėjo, išskyrus tą siaubūną konetablį Luną! O dabar jūs tikinate, kad jis skyrė jiems išlaikymą? Iš kur jūs žinote?

– Aš juk buvau jo nuodėmklausys, pamenate? Ir jis paisė mano patarimų, bijodamas priešingu atveju gresiančių amžinų pragaro liepsnų! – Kariljo balse staiga suskambo tokia jėga, kad nejučiom pakėliau į jį akis. – Tačiau jeigu manim nepasitikėsite, aš negalėsiu jūsų apsaugoti. Kastilijoje įprasta, kad našlė karalienė pasitraukia iš dvaro, tačiau jai toli gražu ne visada patikima auginti vaikus, ypač jei naujasis valdovas neturi įpėdinio. Štai kodėl jūs turite išvykti dar šianakt. Pasiimkite tik vaikus ir tik tiek daiktų, kiek patys įstengsite panešti. Kai tik galėsiu, atsiųsiu jums likusią mantą. O kai jau būsite Arevale ir karaliaus testamentas bus paskelbtas, niekas nedrįs jūsų liesti – net Henrikas.

– Aišku. Bet mudu juk niekad nebuvome draugai, Kariljau. Kodėl dėl manęs lendate į pavojų?

– Galite manyti, kad darau jums paslaugą, – atsakė jis, – kada nors savo ruožtu tikėdamasis malonės.

Šįkart mano motina jau nebesivaržydama pratrūko apmaudžiai juoktis.

– Kokios gi dar malonės galite iš manęs tikėtis? Juk jūs – turtinčiausias dvasininkas visoje Kastilijoje! O aš – tik vargana našlė su dviem mažais vaikais ir namiškiais, kuriuos reikia išlaikyti.

– Sužinosite, kai ateis laikas. Bet nesijaudinkit, aš jūsų nenuškriausiu.

Tai taręs, Kariljas nususuko duoti nurodymų mano motinos tarnams, kurie viską girdėjo ir dabar stovėjo žiūrėdami į mus didžiulėmis, baimės sklidinomis akimis.

Aš lėtai pasijudinau ir paėmiau motiną už rankos. Ligi šiol be leidimo niekuomet nedrįsdavau prie jos liestis. Man ji visuomet buvo nuostabi, bet nepasiekiamo būtybė puošniomis suknelėmis ir skambiai besijuokianti, apsupta besilankstančių gerbėjų, – tokią motiną galėjai mylėti tik iš tolo. Bet dabar ji atrodė tarsi daugelį mylių nužygiavusi akmenuotais laukais. Jos veidas buvo toks sielvartingas, kad man norėjosi būti vyresnei, didesnei ir kaip nors apginti ją nuo žiauraus likimo, pagrobusio iš jos mano tėvą.

– Tu dėl to nekalta, mama, – pasakiau. – Tėvelis iškeliavo į dangų. Todėl ir mums reikia išvykti.

Ji linktelėjo, ašarotomis akimis žvelgdama kažin kur į nematomus tolius.

– Mes važiuosim į Avilą, – pridūriau. – Juk visai netoli, tiesa, mama?

– Ne, – tyliai ištarė ji, – visai netoli, dukrele, visiškai netoli...

Bet aš mačiau, kad tas atstumas jai reiškė ištisą gyvenimą.